

УДК 342.924:347.998.2

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Кайдашев Р.П., к. т. н.,
докторант

Міжрегіональна академія управління персоналом

У статті розкриваються особливості інституту перегляду судових рішень в адміністративному процесі України. Встановлено, що сутність перегляду судових рішень в адміністративному процесі є гарантією права на судовий захист, з одного боку, а з іншого – є засобом, який дозволяє суду, що здійснює правосуддя в адміністративних справах, перевірити у межах своєї компетенції законність та обґрунтованість судового рішення, що було прийняте судом нижчої інстанції.

Ключові слова: перегляд, судове рішення, судовий захист, адміністративний суд, адміністративний процес.

В статті розкриваються особливості інституту перегляду судових рішень в адміністративному процесі України. Встановлено, що сутність перегляду судових рішень в адміністративному процесі є гарантією права на судовий захист, з одного боку, а з іншого – є засобом, який дозволяє суду, що здійснює правосуддя в адміністративних справах, перевірити у межах своєї компетенції законність та обґрунтованість судового рішення, що було прийняте судом нижчої інстанції.

Ключевые слова: просмотр, судебное решение, судебная защита, административный суд, административный процесс.

Kaidashev R.P. CHARACTERISTICS OF A REVIEW OF COURT DECISIONS IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS UKRAINE

The article reveals peculiarities institute judicial review in administrative process in Ukraine. It was established that essence of judicial review in administrative process is a guarantee of right to judicial protection, on one hand, and other is a means that allows court that administers justice in administrative matters verify within its competence, legitimacy and validity of judgment, which was court accepted a lower court.

Key words: view, judgment, judicial protection, administrative court, administrative process.

Постановка проблеми. Право на судовий захист проголошено в статті 55 Конституції України, яка гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Судовому захисту підлягають будь-які права і свободи, в якому б нормативному акті вони не були закріплені – в Конституції, галузевих законах, в інших нормативних або локальних правових актах. Таким чином, право на судовий захист має універсальний характер. У цьому сенсі стаття 55 Конституції України в повній мірі відповідає вимогам, сформульованим у статті 8 Загальної декларації прав людини: «Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами у випадках порушення його прав, наданих їй Конституцією або законом».

Перегляд судових рішень в адміністративному процесі є одним із правових засобів реалізації права на судовий захист. Однак сьогодні питання особливостей перегляду судових рішень в адміністративному процесі комплексно не вивчалися. Наукою переважно досліджувалися питання, що стосуються окремих загальних положень інстанційного перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві та в адміністративно-юрисдикційному процесі.

Ступінь розробленості проблеми. Окремі питання перегляду судових рішень досліджували у своїх працях О.В. Городецький,

Ю.М. Грошевий, І.Є. Марочкін, В.Ф. Погорілко, В.Я. Тацій та ін.

Різні аспекти перевірки судових рішень в адміністративному процесі були предметом досліджень: В.М. Бевзенка, С.С. Бичкової, О.О. Буцьких, С.В. Васильєва, К.В. Гусарова, В.В. Комарова, Е.Ф. Демського, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, Р.О. Кукурудза, Т.О. Коломоець, Р.О. Куйбіди, С.В. Ківалова, А.Т. Комзюка, І.Б. Коліушка, Р.С. Мельника, Т.П. Мінки, О.І. Миколенка, О.М. Пасенюка, Ю.С. Педька, В.Г. Перпелюка, М.Й. Штефана та інших.

На рівні дисертаційних досліджень перегляд судових рішень був предметом досліджень М.М. Ульямера, О.О. Буцьких та М.М. Глуховері, однак у даних працях були проаналізовані окремі питання удосконалення перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві.

Водночас адміністративно-правова наука на сьогодні практично не має у своєму розпорядженні спеціальних досліджень, присвячених проблемам з'ясування особливостей інституту перегляду судових рішень у адміністративному процесі України.

Мета – розкрити особливості інституту перегляду судових рішень в адміністративному процесі України.

Виклад основного матеріалу. Ефективність судового захисту прямо залежить від можливості повторного перегляду справи іншим складом суду, а також контролю за додержанням вимог закону під час ухвален-

ня рішення з боку вищих судів. Така система судочинства зводить до мінімуму ризик зловживань із боку осіб, які здійснюють правосуддя, дозволяє мінімізувати суб'єктивізм суддівського переконання і виправити помилки, допущені нижчими судами під час постановлення рішення. Всі ці фактори зміцнюють довіру до органів судової влади, зменшують негативні наслідки правового нігілізму населення, формують імідж держави як країни з демократичною системою правосуддя [1].

Таким чином, інститут перегляду судових рішень в адміністративному процесі позитивно відображається на функціонуванні судової гілки влади, є видом судового контролю за додержанням судами вимог закону під час відправлення правосуддя, забезпечує дієвість засад судочинства та законність судових рішень в Україні. Перегляд судових рішень в адміністративному процесі є важливою складовою забезпечення в Україні права на судовий захист.

Не можна не звернути увагу на те, що в адміністративному процесі право особи на перегляд судового рішення є дещо звуженим.

Так, згідно зі ст. 294 КУпАП у разі оскарження постанови суду у справах про адміністративні правопорушення вона може бути оскаржена до апеляційного суду. Після розгляду апеляційної скарги постановою апеляційного суду набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною й оскарженню не підлягає.

Певні особливості реалізації права на перегляд судового рішення існують й в адміністративному судочинстві і проявляються при розгляді адміністративними судами окремих категорій адміністративних справ. Сутність цих особливостей полягає в тому, що особи право апеляційного або касаційного оскарження або обмежується, або взагалі відсутнє.

Наприклад, у ч. 7 ст. 171-1 КАСУ рішення Вищого адміністративного суду України щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції підлягає перегляду Верховним Судом України у порядку, визначеному цим Кодексом. Тобто при розгляді цієї категорії адміністративних справ відсутня можливість особи оскаржити рішення в апеляційному та касаційному порядку. Їх переглядає виключно Верховний Суд України.

Відсутня можливість перегляду рішення суду в апеляційній та касаційній інстанції у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності. Згідно зі ст. 171-2 КАСУ Рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності є остаточною і оскарженню не підлягає.

Остаточною, і таким що не може бути оскаржене, є рішення суду:

1) у справах про уточнення списку виборців згідно з приписами ст. 173 КАСУ постановою адміністративного суду щодо внесення змін у списки виборців, яка виконується негайно;

2) у справах, пов'язаних із виборами Президента України. Згідно з п. 11 ст. 176 КАСУ рішення апеляційної інстанції з виборчих спорів є остаточною і оскарженню не підлягає. Рішення Вищого адміністративного суду України щодо скарги на результати виборів є остаточною і не підлягає перегляду в апеляційному чи касаційному порядку;

3) у справах за адміністративними позовами про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності (ст. 183-1 КАСУ). Судом апеляційної інстанції у справах про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності є Вищий адміністративний суд України, рішення якого є остаточною і оскарженню не підлягає;

4) у скороченому провадженні. Так, згідно з п. 9 ст. 183-2 КАСУ постановою, прийнятою у скороченому провадженні, крім випадків її оскарження в апеляційному порядку, є остаточною. У разі оскарження в апеляційному порядку постанови, прийнятої у скороченому провадженні, судові рішення апеляційної інстанції по такій справі є остаточною і оскарженню не підлягає (п. 10 ст. 183-2 КАСУ).

Отже, з наведеного видно, що в адміністративному судочинстві існує можливість особи реалізувати право на оскарження судового рішення та здійснення судового контролю за рішеннями адміністративних судів першої інстанції. Однак особливості реалізації принципу апеляційного та касаційного оскарження є встановлення у законі заборони, у певних видах категорій адміністративних справ щодо оскарження рішення адміністративного суду нижчої інстанції. Такий стан речей обумовлений особливостями публічно-правового спору, виходячи зі змісту якого виникає необхідність оперативного прийняття та швидкого виконання судового рішення. Однак виникає питання, а не порушують окремі положення КАСУ, про які згадувалося вище, п. 8 частини третьої статті 129 Конституції України?

Право на оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій є складовою конституційного права особи на судовий захист. Воно гарантується визначеними Конституцією України основними засадами судочинства, які є обов'язковими для всіх форм судочинства та судових інстанцій, зокрема забезпеченням апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункт 8 частини третьої статті 129).

Однак далі, у мотивувальній частині Рішення Конституційного Суду від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012 зазначено, що конституційний принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом, гарантує право звернення до суду зі скаргами в апеляційному чи в касаційному порядку, яке має бути забезпечене, за винятком встановленої законом заборони на таке оскарження [2].

Зазначене узгоджується з правовою позицією, висловленою Конституційним Судом України у Рішенні від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010, згідно з якою положення пункту

8 частини третьої статті 129 Конституції України слід розуміти так, що у цивільному процесі апеляційному оскарженню підлягають ухвали за винятком випадків, коли таке оскарження заборонено законом (абзац сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини) [3].

Отже, аналіз судових рішень Конституційного Суду України, наведених вище, дозволяє зробити висновок, що особі право на оскарження обмежується у випадках, коли апеляційне та (або) касаційне оскарження заборонене законом.

Дані правові позиції Конституційного Суду і положення КАСУ узгоджуються і з нормами Конвенції про захист прав і основоположних свобод, яка не встановлює стосовно цивільного судочинства (адміністративне судочинство можна віднести до цивільного, з урахуванням уніфікаційних зв'язків) абсолютного права на перегляд справи вищестоящим судом, на відміну від кримінального, де право засудженого на перегляд вироку суду має бути реалізоване і обмеженню не підлягає.

Сформульовані контрольними органами Конвенції правові положення дозволяють стверджувати, що можливість перегляду судового акта, який не набрав законної сили, в принципі, повинна існувати. Обмовка «в принципі» допомагає у визначених законом випадках передбачити обмеження реалізації цієї можливості, що не розглядатиметься як обмеження права на судовий захист. Інші засоби судового (правового) захисту у виді провадження з перегляду судового акта, який набрав законної сили, у вищому суді можуть бути обмежені або бути відсутні, що не свідчитиме про обмеження права кожного на судовий захист. Цей висновок ґрунтується також і на дії основоположного принципу в галузі процесу – принципу правової визначеності. Правова визначеність – не теоретичний постулат, а підтвердження того, що остаточне судові рішення буде поважатися. Коли рішення, що набрало чинності, суб'єктивно, необґрунтовано анулюється, то страждають не лише правова визначеність, ефективність, але і стає ілюзорним право на суд [4].

Також не можна не звернути увагу й на те, що право на перегляд судового рішення має й певні межі його реалізації. Такі межі передбачені КАСУ і КУпАП, і визначають певні рамки діяльності суду і інших суб'єктів правовідносин щодо його реалізації. Зокрема мова йдеться про терміни подання заяви про перегляд судового рішення (подання апеляційної чи касаційної скарги, звернення з заявою до Верховного Суду України чи з заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами).

Так, згідно з ч. 2 ст. 294 КУпАП постановою судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена особою, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, її законним представником, захисником, потерпілим, його представником протягом десяти днів з дня винесення постанови. Апеляційна скарга, подана після закінчення цього строку, повертається апеляційним судом особі, яка її подала, якщо вона не заявляє клопотання про поновлення цього строку,

а також, якщо у поновленні строку відмовлено.

Апеляційна скарга на рішення адміністративного суду першої інстанції, згідно зі ст. 186 КАСУ, подається протягом десяти днів із дня її проголошення. У разі застосування судом частини третьої статті 160 КАСУ, а також прийняття постанови у письмовому провадженні апеляційна скарга подається протягом десяти днів із дня отримання копії постанови. Апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції подається протягом п'яти днів із дня проголошення ухвали.

Касаційна скарга на рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення апеляційної інстанції повністю або частково подається протягом двадцяти днів після набрання законної сили судовим рішенням суду апеляційної інстанції, крім випадків, передбачених цим Кодексом, а в разі складення постанови в повному обсязі відповідно до статті 160 КАСУ – з дня складення постанови в повному обсязі.

Ст. 238 КАСУ встановлені інші строки реалізації права на перегляд судових рішень Верховним Судом України: це 10 днів, один місяць, три місяці та один рік.

Заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, згідно зі ст. 247 КАСУ може бути подано протягом одного місяця після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини.

З наведеного видно, що перегляд судових рішень, як засіб реалізації права на судовий захист, має свої, чітко визначені межі його реалізації і має на меті прийняття законного і обґрунтованого судового рішення.

Досліджуючи інститут перегляду судових рішень в адміністративному процесі, слід зазначити, що незважаючи на розбіжність цілей, завдань, підстав для перегляду, складу осіб, які беруть участь у справі, та суб'єктів, що будуть здійснювати перегляд, строках та процесуального порядку тощо, всі ці елементи у сукупності складають єдину систему переглядів судових рішень в адміністративному процесі. Адже кінцевою метою всіх видів переглядів судових рішень в адміністративному процесі є захист прав та законних інтересів особи, винесення законного і обґрунтованого судового рішення.

Висновки. Таким чином, сутність перегляду судових рішень в адміністративному процесі є гарантією права на судовий захист, з одного боку, а з іншого – є засобом, який дозволяє суду, що здійснює правосуддя в адміністративних справах, перевірити у межах своєї компетенції законність та обґрунтованість судового рішення, що було прийняте судом нижчої інстанції. Можна подальша інстанція є контрольною щодо попередньої та надає додаткові гарантії законності та обґрунтованості судовому рішення.

Як процесуальна гарантія права особи на судовий захист, перегляд судових рішень в адміністративному процесі виявляється чітким: 1) можливість звернення до адміністративного суду відповідної інстанції в оптималь-

ні строки (ст. ст. 185, 186, 211, 212, 236, 238, 245, 247 КАСУ); 2) можливість звернення до суду апеляційної інстанції для перегляду судового рішення у справі про адміністративне правопорушення (ст. 294 КУпАП); 3) наявність спеціального процесуального порядку перегляду судових рішень відповідними інстанціями; 4) мотивоване судове рішення при завершенні відповідною інстанцією адміністративного провадження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. В.А. Кройтор. Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravoznavec.com.ua/period/article/3847/%C2>.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Олексія Леонідовича

Шаповалова щодо офіційного тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111-13 Господарського процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12>.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Володимира Георгійовича Заїченка щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку зі статтею 129 Конституції України (про апеляційне оскарження ухвал суду) від 27 січня 2010р. № 3-рп/2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-10>.

4. Ніколенко Л.М. Перегляд судових актів у системі судового захисту в господарському судочинстві України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://snjurid.crimea.edu/arhiv/.../26.../044_nik.pdf.

УДК 347.73

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ПОДАТКОВОГО ПРОЦЕСУ

Колеснік Л.І., аспірант

кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

У статті на основі сучасних податково-правових реалій та наукових праць розглянуте питання інституційних основ податкового процесу з огляду на його сутність та співвідношення з іншими юридичними процесами. Запропоноване авторське визначення податкового процесу та його місце серед інших юридичних процесів у правовому полі України.

Ключові слова: процес, податковий процес, інституційні основи податкового процесу.

В статье на основе современных налогово-правовых реалий и научных трудов рассмотрен вопрос институциональных основ налогового процесса с учетом его сущности и соотношения с другими юридическими процессами. Предложено авторское определение налогового процесса и его место среди других юридических процессов в правовом поле Украины.

Ключевые слова: процесс, налоговый процесс, институциональные основы налогового процесса.

Kolesnik L.I. INSTITUTIONAL BASIS OF TAX PROCESS

On the basis of current tax and legal realities and scientific papers considered institutional framework of tax process because of its nature and relation to other legal processes. The author tax definition process and its place among other legal processes in legal field Ukraine.

Key words: process, tax process, institutional basis of tax process.

Постановка проблеми. У юридичній науці вже склалося уявлення про податкове право як про самостійну підгалузь фінансового права. Спостерігається поступальний і якісний розвиток усіх складових податкового права, якому вже притаманні: свій предмет, метод, принципи, та відокремлений законодавством. Перетворення, реформування та кодифікація податкового законодавства, поступове відокремлення податкових відносин і посилення специфіки податково-правового методу регулювання неминуче ведуть до того, що ця підгалузь фінансового права на сучасному етапі стає одним із найбільш швидко розвиваючих правових утворень. Поява нових правових категорій безсумнівно вимагає розробки відповідної теоретичної бази, опрацювання її понятійного апарату з метою вдосконалення правових норм і застосування їх на практиці.

Однією з таких категорій є «податковий процес», підвалини якого заклали норми адміністрування податків, зборів і платежів та наукові праці вчених, що визначили його сутність та ключові характеристики. При цьому сам «податковий процес» є ще відносно малодослідженим та потребує подальших наукових пошуків.

Ступінь розробленості проблеми. Зазначеною проблематикою займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, серед яких М.В. Карасьова, Л.М. Касьяненко, Ю.О. Костенко, І.Є. Криницький, В.Є. Кузнецюкова, М.П. Кучерявенко, О.М. Мінаєва, О.А. Ногіна та ін. А також в адміністративно-правовому контексті воно розглядалося у дослідженнях Т.П. Мінки та В.І. Теремецького. Проте, незважаючи на певний науковий доробок у даному напрямку, з інституційної точки зору податковий процес є вельми малодослідженим.